

ברכה ראשונה ואחרונה באורז 11

1. ברכות לו: "חביץ קדרה וכן דייסא" עד לז: "אמר אבא האי ריהטא"

חביץ קדרה, וכן דייסא; רב יהודה אמר: שהכל נהיה בדברו; רב כהנא אמר: בורא מיני מזונות. בדייסא גרידא כולי עלמא לא פליגי דבורא מיני מזונות, כי פליגי - בדייסא כעין חביץ קדרה, רב יהודה אמר: שהכל - סבר דובשא עיקר; רב כהנא אמר: בורא מיני מזונות - סבר סמידיא עיקר. אמר רב יוסף: כותיה דרב כהנא מסתברא, דרב ושמאל דאמרי תרוייהו: כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות. גופא, רב ושמאל דאמרי תרוייהו: כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות; ואיתמר נמי, רב ושמאל דאמרי תרוייהו: כל שהוא מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות. וצריכא: דאי אשמעינן כל שהוא - הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה, אבל על ידי תערובות - לא, קא משמע לן, כל שיש בו. ואי אשמעינן כל שיש בו, הוה אמינא כל שיש בו חמשת המינים - אין, אבל אורז ודוחן - לא, משום דעל ידי תערובת; אבל איתיה בעיניה - נימא אפילו אורז ודוחן נמי מברכין עליו בורא מיני מזונות קמשמע לן: כל שהוא מחמשת המינים הוא דמברכין עליו בורא מיני מזונות; לאפוקי אורז ודוחן, דאפילו איתיה בעיניה - לא מברכין בורא מיני מזונות.

ואורז [ודוחן] לא מברכין בורא מיני מזונות? והתניא: הביאו לפניו פת אורז ופת דוחן - מברך עליו תחלה וסוף כמעשה קדרה; וגבי מעשה קדרה תניא: בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש! - כמעשה קדרה, ולא כמעשה קדרה; כמעשה קדרה - דמברכין עליו תחלה וסוף; ולא כמעשה קדרה, דאילו כמעשה קדרה - בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, ואילו הכא, בתחלה מברך עליו שהכל נהיה בדברו, ולבסוף בורא נפשות רבות וחסרון על כל מה שבראת. - ואורז לאו מעשה קדרה הוא? והתניא, אלו הן מעשה קדרה: חילקא, טרגיס, סולת, זריז, וערסן, ואורז! - הא מיני - רבי יוחנן בן נורי היא; דתניא, רבי יוחנן בן נורי אומר: אורז מין דגן הוא, וחייבין על חמוצו כרת, ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח; אבל רבנן לא. - ורבנן לא? והתניא: הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה; טחנה אפאה ובשלה, בזמן שהפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליה המוציא לחם מן הארץ ולבסוף מברך עליה שלש ברכות, אם אין הפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליה ברכה אחת מעין שלש; הכוסס את האורז מברך עליו בורא פרי האדמה; טחנה אפאה ובשלו, אף על פי שהפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות, ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש. מני? אילימא רבי יוחנן בן נורי היא, דאמר אורז מין דגן הוא - המוציא לחם מן הארץ ושלש ברכות בעי ברוכי! אלא לאו - רבנן היא, ותיובתא דרב ושמאל! תיובתא.

אמר מר: הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה. והתניא: בורא מיני זרעים! - לא קשיא: הא רבי יהודה, והא רבנן; דתנן, ועל ירקות אומר: בורא פרי האדמה; רבי יהודה אומר: בורא מיני דשאים. אמר מר: הכוסס את האורז - מברך עליו בורא פרי האדמה, טחנה אפאה ובשלו, אף על פי שהפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות, ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. - והתניא: לבסוף ולא כלום! - אמר רב ששת: לא קשיא: הא רבן גמליאל והא רבנן. דתניא, זה הכלל: כל שהוא משבעת המינים, רבן גמליאל אומר: שלש ברכות, וחכמים אומרים: ברכה אחת מעין שלש. ומעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו מסובין בעלייה ביריחו, והביאו לפנייהם כותבות ואכלו, ונתן רבן גמליאל רשות לרבי עקיבא לברך. קפץ וברך רבי עקיבא ברכה אחת מעין שלש. אמר ליה רבן גמליאל: עקיבא, עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת! אמר לו: רבינו, אף על פי שאתה אומר כן וחבריך אומרים כן, למדתנו רבינו: יחיד ורבים הלכה כרבים. רבי יהודה אומר משמו: כל שהוא משבעת המינים ולא מין דגן הוא, או מין דגן ולא עשאו פת, רבן גמליאל אומר: שלש ברכות, וחכמים אומרים: ברכה אחת; כל שאינו לא משבעת המינים ולא מין דגן, כגון פת אורז ודוחן - רבן גמליאל אומר: ברכה אחת מעין שלש, וחכמים אומרים: ולא כלום. במאי אוקימתא - כרבן גמליאל, אימא סיפא דרישא: אם אין הפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות, ולבסוף מברך עליה ברכה אחת מעין שלש, מני? אי רבן גמליאל - השתא אכותבות ואדייסא אמר רבן גמליאל שלש ברכות, אם אין הפרוסות קיימות מביעיא? אלא פשיטא - רבנן, אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן? אלא, לעולם רבנן, ותני גבי אורז: ולבסוף אינו מברך עליו ולא כלום.

2. תוספות ברכות לז. ד"ה רש"י פירש אורז

רש"י פי' אורז מי"ל - ויש מפרשים ר"יזו ולהאי פירוש יש לפרש דדוחן היינו מי"ל.

3. תלמידי רבינו יונה ברכות כו. (בדפי הרי"ף) "ופת דוחן בתחלה" עד "ולזו הסברא נוטה"

ופת דוחן בתחלה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות זה אינו לשון התלמוד אלא הרב אלפסי ז"ל כתב כן מפני שסובר שאין דין האורז והדוחן שיהו וסמך על מאי דאמרי' בגמ' (דף לז א) רבי יוחנן בן נורי אומר אורז מין דגן ואע"פ שאין הלכה כמותו אפ"ה כיון שאנו רואין (שיש) מי שסובר דאורז מין דגן הוא ואינו סובר כן בדוחן וכיוצא בו למדנו שאין דינם שיהו ועל האורז מברך תחלה בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות רבות ועל הדוחן אינו מברך אלא שהכל:

וגאון אחד אמר שאפילו על הדוחן מברך בורא מיני מזונות דכיון שאין הלכה כר' יוחנן בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא ואפ"ה אמרי' דמברך עליה בורא מיני מזונות מפני שהוא מזון כדוחן או כשאר דברים שאנו רואין שהם מזון כגון המין שקורין פניצ"ו בלע"ז מברך עליהם ג"כ בורא מיני מזונות

4. משנה ברורה ר"ח:כ"ה

האורז - רי"ז דוחן היר"ז בל"א [ב"י ולבוש] ויש מפרשים איפכא וע"כ יש מחמירין דלא יאכלם [ל] כשנתמעכו אלא תוך הסעודה או שיברך עליהם שהכל מחמת ספק ובלחם חמודות כתב דסוגיין דעלמא אורז רי"ז דוחן היר"ז וכן מוכח בברכי יוסף ומטה יהודה וכן מצאתי במעשה רב מהנהגות הגר"א דאורז הוא רי"ז [לא] ומברך עליהם במ"מ:

5. שער הציון אות ל"א

והנה לפי מה שהבאתי לקמן בסימן זה דעל הכל [חוץ ממים ומלח] אם בירך בורא מיני מזונות יצא, בודאי יש לסמוך ולברך בורא מיני מזונות על רי"ז, ובפרט לפי המבואר בביאור הלכה בשם כמה פוסקים שסוברין דכל דבר שאנו רואין דזיין, מברך בורא מיני מזונות, בודאי רי"ז בכלל זה:

6. תוספות ברכות לו: ד"ה כל

כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות - וכן קלייריט"ש בלע"ז שעושים מקמח ומים או מחלב מברכין עליהם בורא מיני מזונות וכן כשנותנים קמח לתוך פולין או לתוך עדשים או כרישים וכן לתוך שקדים שעושים לחולה אם עושין אותו כדי שיעוד הלב אז צריך לברך בורא מ"מ ואם לדבק בעלמא אינו צריך לברך בורא מ"מ וטוב להחמיר ולגמעו בתוך הסעודה לאחר ברכת המוציא ופטור ממה נפשך.

7. גליון הש"ס לרעק"ע ד"ה בא"ד א"צ לברך

בא"ד א"צ לברך כו'. לישנא קייטא הוא מה דנקטו א"צ לברך הא אף אינו רשאי לברך במ"מ דהוי כמברך על שקדים במ"מ דהוי ברכה לבטלה:

8. תלמידי רבינו יונה ברכות כו. (בדפי הרי"ף) "ובפת אורז ודוחן וכיוצא בהן" עד "וריהטא בין דמפשי"

רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף כו עמוד א
ובפת אורז ודוחן וכיוצא בהן מברך בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות מיהו נראה למורי הרב נר"ו שיש הפרש בין האורז והדוחן שעל האורז מברך עליו בורא מיני מזונות ואפ"י כשהוא שלם אבל על הדוחן אינו מברך עליו כשהוא שלם חדא שאין דרכו אלא על ידי כתישה או טחינה אבל האורז דרכו לאכלו אפילו שלם ועוד דהכי משמע בהדיא בגמרא דגרסינן התם (דף לז א) ואורז לאו מעשה קדרה הוא והא תניא ואלו הן מעשה קדרה חילקא טרגיס ואורז זריד וערסין ופי' חילקא שנחלק הגרעין לשנים וטרגיס שנחלק לשלשה הנה שבחמשת המינין אמר חילקא וטרגיס ואורז הזכיר אותה בסתם דמשמע דאפי' כשהוא שלם הוא בכלל מעשה קדרה ואם איתא דאורז לא דיינין ליה כמעשה קדרה כשהוא שלם ה"ל למימר ואלו הן מעשה קדרה חילקא טרגיס של חמשת המינין ושל אורז ומדלא אמר הכי שמעין שאפילו כשהוא שלם מברכין עליו בורא מיני מזונות מה שאין כן בדוחן ונראה שמפני זו המעלה שיש באורז מהדוחן הזכיר בגמ' האורז יותר והקשו ואורז לא מברכין עליה:

9. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סימן רח:ז ומשנה ברורה סעיף קטן כו

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רח הכוסס (פי' האוכל) י' את (כה) ט [ט] ט' האורז, מברך עליו בפה"א ואחריו בורא נפשות; ז' יג' ואם בשלו הגה: * (כו) <ח> יא' עד י' י' שנתמערך (ב"י בשם הרא"ש והר"י), או שטחנו ועשה ממנו (כז) פת, (כח) ו' מברך עליו בורא מיני מזונות ואחריו (כט) בורא נפשות; (ל) והוא שלא יהא מעורב עם דבר אחר <ט> אלא אורז (לא) לבדו, ואם עירב ממנו בתבשיל אחר יד' והתבשיל האחר (לב) יא' יב' הוא הרוב, מברך עליו <י> כברכת אותו תבשיל.

משנה ברורה סימן רח עד שנתמערך - היינו אפילו [לב] נתמערך קצת ע"י הבישול אבל כשהם עדיין שלמים מברך בפה"א ואפשר דאפילו אם רק הוסר קליפת האורז כמו בשלנו ג"כ לא מקרי שלמים ומברך עליהם במ"מ [פמ"ג] ומ"מ א"ש בירך בפה"א משמע שם דיוצא בזה עי"ש:

10. תוספות ברכות דף לז. ד"ה הכוסס

הכוסס חטה צריך לברך עליה בורא פרי האדמה - שהרי אפילו בקמחא דחיטי אמרינן לעיל מברכין עליה בפה"א ולרב נחמן לא ס"ל הכי משום דאשתנו ומיהו בלאחריו יש לספק מאי מברכין אם מברכין על המחיה ועל הכלכלה ומסיים על האדמה ועל פרי האדמה דלא אשכחן ברכת על המחיה ועל הכלכלה אלא היכא דברך עלייהו ברישא קודם אכילה בורא מיני מזונות ור"ת הגיה במחזור שלו על האדמה ועל פרי האדמה כו' וחזר בו דלא אשכחן בשום מקום הך ברכה דלקמן (דף מד.). מפרש ברכה אחת מעין ג' וקאמר בחמשת המינים על הארץ ועל המחיה ועל ז' המינים על הארץ ועל הפירות ועל האדמה ועל פרי האדמה לא הזכיר ועוד מדקאמר הכא על הכוסס את החטה מברך בורא פרי האדמה וקאמר בהדיא טחנו ואפאו פת עד אם אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך בורא מ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ומדלא קתני הכא גבי כוסס החטה מברך לאחריו ברכה אחת מעין שלש ש"מ דכוסס ליכא ברכה לאחריו מעין ג' והא דקאמר כל שהוא מין דגן ולא עשאו פת וכו' וחכמים אומרים ברכה אחת מעין ג' מיירי דעבדינהו כעין דייסא דחשיבא אז אכילתו אבל הכוסס את החטה חי דלא חשיבא אכילתו כ"כ אע"ג דהיא מן חמשת המינים אינו מברך לאחריו ברכה מעין שלש אלא בורא נפשות רבות וכו' ומיהו אומר הר"י שיש לספק שמא חכמים כיילי ליה בההוא מין דגן ולא עשאו פת וכו' וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש ונכון להחמיר שאין לאכול קליות או חטים שלוקות אלא בתוך הסעודה שאז ברכת המזון פוטרתן אם לא נתמעכו יפה דהוו כמו דייסא ובירושלמי יש שגם האמוראים היו מסופקים דקאמר הדין דאכיל סלת פירוש קליות מאי מברך בסופה רבי ירמיה אמר לא אכלית סלת מן יומא וכו'.

11. שערי תשובה אורח חיים סימן רח אות ט מתחילת דבריו עד "ונראה דאף לדידן"

האורז. עבה"ט ועי' בבר"י בשם מהר"י מולכו והלק"ט ס' ח' אם אכל אורז מבושל ובירך על המחיה או שאכל לחמניות ואורז ובירך על המחיה פוטר את האורז בדיעבד ומיקרי שפיר מחיה וכלכלה ע"ש